

S O S

за биоразнообразието на земята!

Васил Големански

„...Изчезнат ли всички животни човекът би умрял от велика самота на духа. Каквото и да се случи на животните, то винаги се случва и на човека. Всички неща са свързани...Запазете спомена за Земята – запазете я такава, каквато е...”

(Из „Обръщението на индианския вожд Сиатъл до президента на САЩ Франклин Пиърс (1853 – 1857)“.

Един от важните и значими екологични проблеми пред съвременното човечество е и опазването на биологичното разнообразие на Земята. Заплахите за съществуването на уникалното биоразнообразие на нашата планета в последните десетилетия набират все по-голяма скорост поради много причини – от глобалните и независещи от човека климатични промени до все по-засиленият натиск върху природата от интензивната човешка дейност.

През 1992 г. Общото събрание на Организацията на обединените нации (ООН) прие в Рио де Жанейро специална **„Конвенция за опазване на биологичното разнообразие“** на Земята, ратифицирана от всички държави, но резултатите от нейното прилагане в регионален и глобален план са все още слабо забележими и недостатъчни в началото на XXI век. Поради това през 2012 г., под егидата и със съдействието на ООН и

Програмата на ООН за околната среда (UNEP), с участието на експерти от над 90 страни от всички континенти, бе създадена нова Междуправителствена научна платформа за биоразнообразие и екосистемни услуги (**Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services – IPBES**) с основна задача „Оценка на съвременното биоразнообразие и екосистемни услуги в света“. Основната цел на тази нова

Hypericum setiferum – четинест
жълт кантарион

международна инициатива, в която са включени голям брой експерти – 145 от 55 страни, е извършване на актуализирана оценка на състоянието на биоразнообразието в света и предлагане на ефективни мерки за неговото опазване за бъдещите поколения на човечеството. В нейното изготвяне са включени и 310 национални експерти и сътрудници. Използвани са и данни от огромен брой литературни и библиографски източници и документи – над 15 000, публикувани през последните 50 години в различни страни в света.

Докладът на IPBES за съвременното състояние на биоразнообразието и екосистемните услуги в света, подготвен от международен екип от 40 известни учени и експерти

в различните области на биологията и екологията, е представен официално в началото на м. май, 2019 г. В централата на ООН в Париж. Още в увода на доклада е направена тъжната констатация, че: *„Природата се руши глобално с безпрецедентен ритъм в човешката история и процесът на изчезването на видовете се ускорява, причинявайки тежки последици и върху човешката популация в глобален мащаб“*. А ръководителят на проекта сър Робърт Уотсън (*Sir Robert Watson*) в експозето си заявява: *„Здравето на екосистемите, от които ние зависим, както и на всички останали видове организми, се руши по-бързо, отколкото всякога досега. Ние сме на път да разрушим фундаменталните основи на нашите икономики, средствата ни за съществуване, здравето и качеството на живот в целия свят“*.

Една от най-тревожните констатации в доклада е относно видовото рас-

Quercus trhracicus – тракийски дъб

Cardesia parnassifolia – парнаси-
евелистна калдезия

тително и животинско разнообразие на Земята, което намалява с ускоряващи се темпове и засяга почти всички видове организми, обитаващи както сушата, така и Световния океан. Според доклада, само за периода след 1900 г., общата численост на животинските видове на Земята е намаляла средно с около 20%. За пример са посочени няколко основни и важни животински групи, засегнати в най-значителна степен през посочения период. На първо място са земноводните (клас *Amphibia*), при които намаляването на видовия състав и числеността им на всички континенти за периода от около 100 години е вече 40%! След тях следват коралите (клас *Anthozoa*), формиращи крайбрежните коралови рифове в моретата и океаните, които също са редуцирани вече около 33% в света. А загубата на кораловите рифове – естествената защита на крайбрежията на тези морета и океани, поставя в голям

риск между 100 и 300 милиона крайбрежни жители на земята от опустошителни урагани и наводнения. С около 30% са намалели и водните бозайници, които вече се считат за силно уязвими и заплашени в глобален мащаб. Само от гръбначните животни на нашата планета, за времето от XVI в. досега, са напълно изчезнали 680 вида. Огромният клас на насекомите (клас *Insecta*), също търпи значителни числени загуби през последните десетилетия. Малцина знаят, че от огромната армия на насекомите око-

Hottonia palustris – блатна перушина

Lathyrus transilvanicus – трансилванско секирче

ло 80% са полезни видове, главно опрашители на голям брой растения и само около 10% са вредители и паразити от гледище на човека. Само през последните 50 години общата численост на животинските видове се е съкратила с 40% при сухоземните обитатели, 84% при сладководните и 35% при морските видове. Според авторите на доклада тези загуби засягат „живата тъкан на планетата“. „Тази загуба е резултат от човешката дейност и представлява директна заплаха и за съществуването на човечеството във всички региони на света“, се посочва в доклада. В обобщение към доклада е посочено още, че днес общо около 1 милион видове от животинския и растителния свят на земята са заплашени от изчезване още в следващите десетилетия и подобно нещо никога досега не се е случвало в историята на човечеството.

Кои са основните причини, според доклада, довели през последния век до това трагично състояние и прогресивно увеличаващ се натиск върху биологичното разнообразие на планетата? Посочени са следните 5 основни фактори, подредени по значимост:

- 1) Съществени промени в използването (експлоатацията) на земните и морските ресурси на планетата;

- 2) Директна експлоатация и унищожаване на редица ресурсни видове организми;

Monachus monachus – черноморски тюлен

Gypaetus barbatus – брадат лешояд

Tetrao tetrix – темпес

Otis tarda – стренет (малка дропла)

Benthophiloides brauneri – шабленско попче

Acipenser sturio – немска есетра

- 3) Глобалните климатични промени;
- 4) Замърсяването на околната среда;
- 5) Инвазивните видове организми, широко известни вече като чуждестран-

ни нашественици (*Invasive species*).

Приведени са и редица примери, подкрепящи изводите в доклада. Ще посочим само един от тях, обосноваващ заключенията на учените и експертите – за констатираното грастично увеличение на газовите емисии в световен мащаб. Само за периода от 1980 г. до 2019 г. те са увеличени двукратно, което е довело до увеличаване на средногодишната температура в глобален мащаб с 0.7°C, но ако се премине тази граница с 1°C, заплахите от топенето на полярните ледници може да причинят катастрофи и обезлюдяването на милиони крайбрежни градове и цели държави!

Освен посочените основни фактори важна лимитираща и редуцираща роля имат и редица т.н. „индиректни“ фактори, които също оказват негативно влияние върху биоразнообразието, особено в регионален план. Такива са например увеличаването на човешката популация и консумация на естествени растителни и животински ресурси, технологичните иновации и химизация в земеделието, унищожаването в значителна степен естествената почвена биота, интензифицирането и разширяването на транспорта и търговията, свърхексплоатацията на морските и сухоземните естествени ресурси и др.

Някои от приведените данни в доклада за съществени промени в природна-

та среда през последните десетилетия, оказващи негативно влияние върху екологичната среда и биологичното разнообразие на планетата, представляват по-широк интерес, поради което ще ги посочим по реда им, както са представени в доклада. Около 75% от сухоземните местообитания на видовете и около 66% от морската среда в глобален мащаб са вече чувствително нарушени от човешката дейност и десетки видове растения и животни в тях са силно застрашени от пълно изчезване. Особено интензивна през последните десетилетия е и деградацията на почвата, което е довело до около 23% намаляване на нейната естествена продуктивност. Само през 2015 г. са уловени около 33% от световния запас на рибните популации и ако това темпо на морски риболов продължава, то в следващите години ще се отрази крайно негативно върху естественото им възобновяване. Замяряването с пластмасови отпадъци, както на сушата, така и в Световния океан, е увеличено 2 пъти в сравнение с 1980 г. Ежегодно в околната среда се изхвърлят между 300 и 400 милиона тона метали, разредители, бои, индустриални отпадъци, отровни субстанции, вкл. ядрени отпадъци и замърсители и много други токсични вещества, в резултат на което в океаните са регистрирани вече около 400 „мъртви зони“, заемащи площ над 245 000 кв. км., т.е. по-голяма от площта на Великобритания. Тези и много други тревожни факти, посочени в доклада, показват, че ако до 2050 г. не настъпят никакви промени в политиката на човека спрямо естествената му природна среда на обитание, последиците от това бездействие ще бъдат катастрофални не само за биологичното разнообразие на нашата планета, но и за съществуването на човечеството.

Биологичното разнообразие в нашата страна също не остава незасегнато от негативните глобални климатични и антропогенни промени в света през последните десетилетия. Броят на изчезналите и на критично застрашените от изчезване висши растения и животни от територията на страната, посочени в първото издание на „Червена книга на Р. България“ (1984, 1985) нарастна значително за периода от около 30 години и в новото издание на книгата от 2016 г. могат да се видят актуалните списъци на промените, които будят тревога не само в учените, но и в широката общественост. Снимките към тази статия показват част от ярките представители на българската флора и фауна, които вече са безвъзвратно изчезнали от дивата природа на нашата страна.

Изчезнали растения от българската флора:

1. *Hypericum setiferum* – четинест жълт кантарион; 2. *Quercus thracicus* – тракийски гъб; 3. *Cardesia parnassifolia* – парнасиеволистна калгезия; 4. *Hottonia palustris* – блатна перушина; 5. *Lathyrus transilvanicus* – трансилванско секирче.

Изчезнали животни от българската фауна:

1. *Monachus monachus* – черноморски мюлен; 2. *Gypaetus barbatus* – брагам лешояд; 3. *Tetrao tetrix* – тетреф; 4. *Otis tarda* – стрепет (малка гронла); 5. *Benthophiloides brameri* – шабленско попче; 6. *Acipenser sturio* – немска есетра.

Изготвеният и представен на организмите на ООН доклад на IBPES е съвременна фундаментална основа за бъдещи сериозни анализи и действия на световната общност за опазване не само на биологичното разнообразие на нашата планета, но и за бъдещето на човечеството. Те не търпят повече забавяне и отлагане! ■